

**SPOTKANIE Z POLSKIM JĘZYKIEM I KULTURĄ.
O NAUCZANIU CHIŃCZYKÓW JĘZYKA POLSKIEGO –
UWAGI PRAKTYCZNE**

Lilianna Jaworska-Mondry
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

**MEETING WITH POLISH LANGUAGE AND CULTURE.
ABOUT TEACHING POLISH TO CHINESE –
PRACTICAL NOTES**

Lilianna Jaworska-Mondry
Adam Mickiewicz University in Poznań

liljaw@amu.edu.pl

The Chinese idea of One Belt, One Road from around ten years ago gives reason to develop cooperation between China and Poland. It leads not only to economic partnership but also gives impulse to academic exchange and bigger interest in learning Polish language among Chinese students. The rising number of Chinese students learning Polish provides an opportunity for an interesting meeting between East and West, between different languages and cultures. This meeting is also a significant challenge for both students and teachers. The article gives a brief overview of the most important elements of teaching Polish language in Chinese groups of students, including cultural and linguistic aspects.

Key words: Polish language, culture, partnership, academic exchange, challenge, East and West

WPROWADZENIE

Obserwowany od kilku lat wzrost zainteresowania nauką języka polskiego wśród Chińczyków ma zapewne szereg przyczyn. Jedną z nich jest niewątpliwie przyjęta i rozwijana przez chiński rząd idea *One Belt, One Road*, niekiedy nazywana Nowym Jedwabnym Szlakiem przyjęta w 2014 roku.

Zaowocowała ona szeregiem inicjatyw mających na celu rozwój i zacieśnienie współpracy z krajami, które na tym nowym szlaku miałyby się znaleźć. W kręgu tych krajów znalazła się między innymi Polska. To zainteresowanie współpracą z Polską zaowocowało w Chinach m.in. otwieraniem nowych ośrodków polonistycznych, a w Polsce znacznym wzrostem ilości przybywających z Chin studentów, chcących uczyć się języka polskiego. To spotkanie tak odległych kultur i języków jest zarówno dla studentów z Chin, jak i polskich lektorów fascynującą przygodą, która jednak obfituje w wyzwania, którym nie zawsze obie strony potrafią sprostać. Nauczenie języka polskiego osoby z tak odległego kręgu kulturowego wymaga od lektorów bardzo uważnego kreowania i prowadzenia procesu kształcenia. Wynika to z faktu, że proces ten nie obejmuje jedynie rozwijania kompetencji językowych, ale także rozumienia, z jak odmiennego kręgu kulturowego pochodzą uczący się i jakie są tego konsekwencje. Nie ulega wątpliwości, że obie strony muszą wychodzić poza własne przyzwyczajenia, schematy myślenia, metody uczenia i uczenia się czy kulturowe wzorce. W niniejszym artykule przedstawiono wynik kilkuletniej pracy dydaktycznej w Chinach i w Polsce, wnioski wypływające z obserwacji różnych grup chińskich studentów. Będzie to nie tyle rozbudowana językoznawcza analiza co glottodydaktyczna, kulturowa refleksja i punkt wyjścia do dalszych badań nad chińskimi grupami uczącymi się języka polskiego, ponieważ stan badań jest wciąż niewystarczający. Podstawowym wnioskiem i punktem wyjścia do dalszych, zaplanowanych przeze mnie badań empirycznych jest fakt, że precyzyjne zdefiniowanie potrzeb grupy i rozpoznanie specyfiki grup uczących się pochodzących z Chin to podstawowe wytyczne w szukaniu najbardziej efektywnych metod nauczania i klucz do osiągnięcia założonych rezultatów.

SPECYFIKA GRUPY- KWESTIE KULTUROWE

Mówiąc o studentach z Chin i specyfice nauczania tej grupy,, należałoby zacząć od samej koncepcji edukacji, w jakiej studenci ci wzrastają i jaka kształtuje ich spojrzenie na naukę oraz rolę ucznia i nauczyciela. Upraszczając i generalizując nieco tę kwestię, można powiedzieć, że europejski model edukacji opiera się w dużej mierze na starożytnej tradycji sokratejskiej, natomiast model chiński oparty jest na dziedzictwie myśli Konfucjusza. W zamieszczonej poniżej tabeli, opracowanej przez P. Boskiego, przedstawiono główne założenia obu modeli, które chciałabym krótko skomentować.

MODEL SOKRATEJSKI	MODEL KONFUCJAŃSKI
Uczenie się to dochodzenie do prawdy przez racjonalne rozumowanie	Uczenie się to przyswajanie praktycznych umiejętności
Wiem, że nic nie wiem – sceptycyzm epistemologiczny	Autorytet wiedzy i mądrości sprawdzonej, solidne podstawy wiedzy
Myślenie krytyczne jako ideał autonomii i dojrzałości intelektualnej	Myślenie krytyczne prowadzi do chaosu i podważenia istniejącego ładu
Kwestionowanie założeń przyjmowanych bezrefleksyjnie lub na zasadzie wiary	Przyjmowanie wiedzy z szacunkiem dla niej samej oraz dla źródeł i osób przekazujących
Dochodzenie do prawdy jest czynnością dającą przyjemność i satysfakcję	Uczenie się wymaga dyscypliny i wysiłku w pocie czoła, pamięciowe przyswajanie jako szkoła charakteru
Wiedza i mądrość są celami same w sobie	Wiedza jest służebna wobec dobra wspólnego, jakie stanowi harmonijnie sterowane życie społeczne
Wiedza tkwi w uczniu, chodzi o to, aby pomóc w jej zdobyciu i oświeceniu jej	Uczeń jest początkowo pozbawionym kultury tworem natury, wymaga zewnętrznych interwencji nauczania
Nauczyciel jest pomocnikiem i towarzyszem w drodze do wiedzy	Nauczyciel jest (wielkim) mistrzem, któremu okazuje się cześć i niesłabnący szacunek jako ojcu ucłowieczenia
Racjonalizm etyczny: moralność jest pochodną poznania	Cnoty społeczne i samodoskonalenie w ich zakresie są pierwotne względem poznania

(źródło: Boski 2010: 365)

Porównując te modele można odnieść wrażenie, że ze względu na dzielące je różnice jest bardzo trudne zarówno dostosowanie się chińskich studentów do europejskiego modelu, jak i przeformułowanie swojego sposobu pracy przez nauczyciela. Jest to przypuszczenie słuszne, jednak nie

tak jednoznaczne, jak mogłoby się wydawać. Okazuje się bowiem, że niektóre tradycyjne, konfucjańskie założenia bardzo mocno determinują studentów z Chin, jednak w niektórych kwestiach mają oni już bliższe europejskiemu modelowi oczekiwania. Wpływ przedstawionych modeli na zachowania i oczekiwania studentów z Państwa Środka badała na przykład Adriana Prizel-Kania (Prizel-Kania, 2022). Przeprowadzone przez nią ankiety pokazały, że „oczekiwania i preferencje chińskich studentów nie wpisują się do końca w żaden z przedstawionych modeli” (Prizel-Kania, 2022: 69). Wśród najważniejszych wniosków wynikających z ankiet warto zwrócić szczególną uwagę, na to, że nauczyciel nie jest dla uczących się niepodważalnym autorytetem i mistrzem, któremu okazuje się cześć, nadal jednak pozostaje autorytetem w kwestii języka i jest odpowiedzialny za rozwój kompetencji, wiedzy, umiejętności uczniów. Podobnie jest z odpowiedzialnością za organizację programu i wybór zagadnień. Można zadać sobie pytanie, skąd wspomniana niejednoznaczność w wyborze preferowanego modelu. Wydaje się, że czynniki mogą być różne, z pewnością jednak, co może wydać się oczywiste, większa otwartość na europejski model kształcenia wynika z osobowości konkretnej osoby, jej ambicji, otwartości, ciekawości świata i większych zdolności adaptacyjnych. Doświadczenie pokazuje, że prawie zawsze w grupie studentów znajduje się przynajmniej jedna lub kilka takich osób. Kolejnym czynnikiem może być charakter, jaki mają zajęcia z języka polskiego. Oczywiste wydaje się, że większe zaangażowanie w naukę języka przejawiają osoby studiujące w Chinach polonistykę lub kierunki zbliżone do tej specjalności niż osoby, dla których jest to po prostu jeden z obowiązkowych przedmiotów. Studenci przyjeżdżający na semestr czy cały rok akademicki w ramach wymiany między polonistykami lub z zamiarem odbycia intensywnego kursu językowego, starają się zazwyczaj jak najlepiej wykorzystać ten czas na naukę języka poprzez uczestnictwo w zajęciach prowadzonych w języku polskim, zanurzenie w polskim języku i kulturze, zawieranie znajomości z rodzimymi użytkownikami języka. Na ten temat badania prowadziła m.in. Zhang Huiling (Huiling 2022: 13). Z ankiet przeprowadzonych przez nią wśród grupy studentów z Chin wyłania się obraz ich potrzeb i podejścia do nauki języka. Na pierwszy plan wysuwa się chęć indukcyjnego wprowadzania gramatyki, stosowanie „map pamięci” w nauce leksyki, zajęcia poświęcone pisaniu chcieliby zaczynać od zapoznania się ze słownictwem, natomiast redagowanie tekstów, chcieliby takie próby podejmować przed zajęciami, mieć wsparcie ze strony nauczyciela, jeśli chodzi o wyjaśnienia kompozycji, a następnie samodzielnie po zajęciach skorygować tekst, wprowadzić poznane na zajęciach zasady i sugestie.

Zatem jak pokazują wspomniane ankiety i co potwierdza praktyka, w podejściu do procesu edukacyjnego wiodącą rolę przeważa model konfucjański, choć nie musi on być determinujący postawy studentów. Jak jednak ukształtowanie uczących się przez wspomniany model przekłada się na praktykę znajduje odzwierciedlenie w praktyce i wpływa na konkretne kwestie związane z prowadzeniem zajęć. Otóż nauczyciel jest wciąż w oczach większości studentów z Chin postrzegany jako autorytet i osoba, której pracy nie wypada komentować czy tym bardziej krytykować. Dominuje zazwyczaj założenie, że to nauczyciel wie najlepiej jak poprowadzić zajęcia i wykonuje swoją pracę dobrze. Zatem, jeżeli lektor zadaje na forum pytanie o to, czy grupa rozumie jakieś słownictwo bądź zagadnienie gramatyczne, najczęściej nie otrzyma odpowiedzi, reakcją będzie cisza lub co najwyżej nieśmiała odpowiedź. Dla osoby, która nie ma doświadczenia w pracy z Chińczykami i nie ma wiedzy, jak funkcjonuje chiński system edukacji, jest to frustrujące i często powoduje konsternację. Trudno bowiem w takiej sytuacji ustalić, czy studenci nie rozumieją i wstydzą się do tego przyznać, czy rozumieją i pytanie lektora jest dla nich pytaniem o rzeczy oczywiste, czy może w ogóle nie rozumieją, o co lektor ich pyta. Szukając odpowiedzi na to pytanie należy uświadomić sobie nie tylko specyfikę pozycji ucznia i nauczyciela w Chińskim systemie edukacji, ale także przynależność do kultur kolektywnych i wysokiego kontekstu. Dominuje zatem skupienie się na byciu w grupie, stawianie grupy ponad indywidualność oraz wysoki kontekst, a więc unikanie mówienia wprost i bezpośredniego wyrażania swojego zdania. Jeszcze innym czynnikiem jest strach przed utratą twarzy własnej, w przypadku niezrozumienia materiału, czy też pozbawienie twarzy nauczyciela. (Studenci mają niekiedy obawę, że jeżeli przyznają się, że czegoś nie zrozumieli, nauczyciel może to odebrać jako krytykę i stwierdzenie, że to on źle wykonał swoją pracę.) Ponadto, podczas rozmów studenci niejednokrotnie stwierdzali, że nie są przyzwyczajeni do dawania nauczycielowi tego rodzaju informacji zwrotnej ani do zadawania tego rodzaju pytań przez nauczyciela. Tutaj należałoby zauważyć niezwykle istotną kwestię. Sytuacja taka ma miejsce na forum, kiedy pytanie skierowane jest do całej grupy. Z mojego doświadczenia i obserwacji wynika natomiast, że w sytuacji rozmowy w cztery oczy, np. po egzaminie ustnym, kiedy proszę o jakąś opinię na temat lektoratu z języka polskiego, studenci są o wiele bardziej skłonni do niekiedy (choć rzadko) bardzo szczerych wypowiedzi i sugestii dotyczących metod prowadzenia zajęć. Należy to interpretować jako egzemplifikację postaw wynikających z kultury kolektywnej i wysokiego kontekstu.

Kolejną kwestią, na pozór banalną, jednak mającą niebagatelny wpływ na praktykę prowadzenia zajęć, jest ich organizacja w ciągu dnia. Chińscy studenci przyzwyczajeni są do tego, że w południe mają przerwę na obiad i regeneracyjną drzemkę. W zależności od regionu czy uniwersytetu godziny takiej przerwy mogą się nieco różnić, jednak okołopołudniowa przerwa jest czymś naturalnym dla studentów z Chin, a jej brak w polskim systemie edukacji bywa niezwykle uciążliwy. (Trudno się temu dziwić, skoro ich organizm przyzwyczajony od czasów przedszkola do ciepłego posiłku i dłuższego czasu na odpoczynek w południe musi się przystosować do zupełnie innych warunków.) Prowadząc zatem zajęcia ze studentami z Chin należy być przygotowanym na to, że w godzinach okołopołudniowych, może nastąpić znaczny spadek koncentracji, zwłaszcza jeśli zajęcia trwają od rana. Poza aspektem czysto fizjologicznym trzeba pamiętać, że jedzenie dla Chińczyków jest niezwykle ważne kulturowo, niektórzy z nich żartują nawet, że ma rangę niemal religii. Dlatego kwestii posiłków nie można bagatelizować w praktyce dydaktycznej pracy ze studentami z Chin.

Nie sposób pominąć jeszcze jednej interesującej i ważnej kwestii. Prowadząc zajęcia z jednorodną grupą studentów z Chin należy mieć na uwadze, że w istocie, grupa ta może być bardzo zróżnicowana. Nierzadko zdarza się, że studenci pochodzą z różnych prowincji, czasem bardzo mocno zróżnicowanych kulturowo oraz językowo. Promowany i będący oficjalnym językiem dialekt mandaryński na południu Chin funkcjonuje często obok kantońskiego, będącego dla wielu mieszkańców bardziej naturalnym językiem używanym w codziennym życiu. Poza językiem prowincje, a niekiedy nawet regiony i miasta w ich obrębie, mogą się różnić zwyczajami, kuchnią, sposobem obchodzenia świąt itp. Mając to na uwadze należy wystrzegać się generalizowania i uogólniania, można natomiast wykorzystać tę różnorodność podczas zajęć, dając studentom możliwość prezentacji swojego regionu, kuchni, zwyczajów. Stanowi to czynnik urozmaicający zajęcia, ale także motywujący i integrujący grupę.

SPECYFIKA GRUPY – KWESTIE JĘZYKOWE

Jak natomiast wyglądają kwestie związane już ściśle z językiem polskim i jego nauczaniem. Podstawową trudność w uczeniu się języka polskiego stanowi dla Chińczyków fakt, że język chiński jest kompletnie innym systemem językowym niż język polski. Język polski jest językiem fleksyjnym, bardzo bogatym morfologicznie. To dystrybucja końcówek służy do precyzyjnego wyrażenia myśli i określa funkcję poszczególnych elementów w zdaniu. W języku chińskim nie ma ani kategorii przypadku,

podobnie mniej skomplikowane jest wyrażanie czasu i kategoria czasownika. Potwierdzają to ankiety i badania przeprowadzane w różnych ośrodkach. Na przykład z ankiet i badań przeprowadzonych przez Beate Terkę wynika, że największe problemy w kwestii deklinacji sprawia studentom celownik, choć analiza prac pisemnych pokazuje większe problemy z dopełniaczem. Jeśli chodzi natomiast o czasownik, sami studenci wskazują, że największe problemy sprawia im aspekt czasownika, choć to zagadnienie nastrocza przecież trudności większości cudzoziemców. (Terka 2022). Bardzo dużym wyzwaniem jest dla chińskich studentów szyk zdania, a właściwie jego elastyczność w języku polskim. Język chiński jest językiem pozycyjnym, bardzo mocno określone jest miejsce poszczególnych części zdania, to ich kolejność jest wyznacznikiem funkcji, znaczenia, nie zaś morfemy, jak ma to miejsce w języku polskim. Przyzwyczajeni do odczytywania znaczenia treści na podstawie pozycji danego leksemu w zdaniu, chińscy studenci mają problem z uchwyceniem prawidłowego znaczenia z kontekstu, jeśli w szyku polskiego zdania następuje zmiana (Terka 2022: 129). Ponadto należy pamiętać, że w języku chińskim kluczowe znaczenie ma ton nadawany danej sylabie. Cztery główne tony mogą zupełnie zmienić znaczenie wypowiedzanego słowa. Jest to zatem ogromna różnica jeśli chodzi o czynniki wpływające na rozumienie komunikatu.

Jak zatem wspomniane wyżej spostrzeżenia przekładają się na prowadzenie zajęć ze studentami z Chin. Przede wszystkim, lektor musi być przygotowany na to, że studenci będą bardziej preferowali zadania utrwalające, automatyzujące to samo zagadnienie. Dlatego też w grupach chińskojęzycznych lepiej sprawdzają się podręczniki, w których tego typu zadań automatyzujących jest dużo. Świetnym przykładem takiej pozycji jest podręcznik *Polski jest cool* (Piotrowska-Rola, Porębska 2023) od lat dobrze sprawdzający się jako kursowy podręcznik języka polskiego dla grup chińskich na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Studenci bowiem oczekują raczej metod indukcyjnych, tłumaczenia znaczenia i funkcji nowego materiału, sporej ilości ćwiczeń automatyzujących, utrwalających poznane zagadnienia. Metody dedukcyjne, zadaniowe nie są przyjmowane szczególnie entuzjastycznie, szczególnie w grupach początkujących. Nie oznacza to, że w grupach z Chin nie sprawdzi się metoda projektu, metody dedukcyjne, czy inne, należy je jednak wprowadzać stopniowo i na wyższych poziomach. Biorąc zatem pod uwagę te uwarunkowania, trzeba starać się uświadamiać studentom, że wyćwiczenie, opanowanie samej gramatyki nie może być głównym celem, a ma służyć sprawniejszemu wykonywaniu zadań komunikacyjnych.

Innymi słowy, dobrze sprawdzi się strategia rozpoczynania lekcji od prezentowania nowego materiału, przeznaczenie następnie sporej części zajęć na jego wyćwiczenie w zadaniach automatyzujących (dużo większe niż w grupach mieszanych czy innych narodowościowo), a dopiero potem zachęcanie do samodzielnej produkcji komunikatów językowych takich jak odpowiedzi na pytania, tworzenie dialogów czy innych wypowiedzi. Trzeba więc stopniowo, ale bardzo konsekwentnie tłumaczyć specyficzne funkcje syntaktyczne obecne w języku polskim i pomagać zrozumieć system języka polskiego oraz podkreślać rolę poprawności gramatycznej w tworzeniu komunikatów językowych.

Warto również zwracać uwagę i pokazywać szyk zdania w języku polskim jako coś, co pomaga w różny sposób wyrażać myśli, niemniej precyzyjnie niż w bardzo pozycyjnym języku chińskim. Na koniec chciałabym podzielić się pewnym porównaniem pracy z chińskimi studentami w Chinach i w Polsce. Największym atutem takiego podwójnego doświadczenia jest zanurzenie się w chińskiej rzeczywistości, obserwacja systemu, w jakim ci młodzi ludzie funkcjonują od dziecka. Pomaga to wyciągać wnioski, rozumieć studentów i szukać rozwiązań będących swoistym kompromisem między systemem edukacji, w jakim wyrosli, a sposobem nauczania języka polskiego, który w naszym europejskim odczuciu jest bardziej efektywny. Z drugiej strony, dla studentów przyjeżdżających do Polski kontakt z lektorem, który pracował w Chinach otwiera już na początku dobrą przestrzeń współpracy, nawiązuje się nić porozumienia. Szybciej nabierają oni zaufania, czują się nieco mniej obco i bardziej przyjęci, zrozumiani, wiedząc, że oto po drugiej stronie biurka stoi osoba, która nieco poznała ich świat. Niejako podświadomie spodziewają się większego zrozumienia i mniejszego dystansu kulturowego. To porozumienie, co zawsze podkreślam, bardzo ułatwia pracę.

WNIOSKI KOŃCOWE

Podsumowując, chciałabym jeszcze raz podkreślić, że choć nauczanie języka polskiego studentów z Chin jest dużym wyzwaniem, spotkaniem dwóch bardzo różnych światów, to jednak przy dobrej woli obu stron, przy cierpliwym i pełnym zrozumienia szukaniu kompromisów i rozwiązań spełniających oczekiwania obu stron, to swoiste spotkanie może przynosić i przynosi dobre owoce. Na podstawie obserwacji różnych grup studentów z Chin należy stwierdzić, że dobre rozpoznanie grupy, uważna obserwacja i dopasowywanie metod jest kluczem do osiągnięcia zamierzonych efektów. W tym celu lektor powinien postawić sobie kilka zadań. Należy po pierwsze

dobrze zbadać cel i motywację grupy. Po drugie, zawsze mieć na uwadze system edukacji i kulturę, z której pochodzą uczący się, jednak, co niezmiennie ważne, należy uważnie obserwować, czy i na ile uczący się są skłonni wychodzić poza dotychczasowe schematy. W zależności od tego należy dopasowywać charakter oraz styl prowadzenia zajęć. Determinuje to również dobór metod i materiałów. Z obserwacji i doświadczenia wynika zatem, że najlepszym i najbardziej efektywnym podejściem jest branie pod uwagę wszystkich uwarunkowań i trudności uczących się i wybór optymalnych, adekwatnych metod nauczania, przy jednoczesnym stawianiu adekwatnych wyzwań i pomaganie w wychodzeniu poza swoistą strefę komfortu oraz osiąganiu coraz lepszych rezultatów.

BIBLIOGRAFIA

- Birecka, Taczyńska 2010:** Birecka K., Taczyńska K. red., *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe, 2010.
- Boski 2010:** Boski P., *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.
- Filipowicz-Tokarska, Chojnowski 2012:** Filipowicz-Tokarska K., Chojnowski P. *Bariery i/jako wyzwania w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Słubice: Collegium Polonicum w Słubicach, 2012.
- Hall 1984:** Hall E. T. *Poza kulturą*. tłum. E. Goździak, przedm. i red. nauk.J. Burszta. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1984.
- Hofstede 2000:** Hofstede G. *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, tłum. M. Durska. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2000.
- Huiling 2022:** Huiling Z. Potrzeby chińskojęzycznych studentów uczących się języka polskiego jako obcego. // *Biblioteka LingVariów Glottodydaktyka t. 23*, red. Czerkies T., Prizel-Kania A., *Między wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2022, 13 – 30.
- Janowska 2010:** Janowska I. Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Na przykładzie języka polskiego jako obcego. // *Metodyka Nauczania Języka Polskiego jako Obcego*, t. 11, Kraków: Universitas, 2010.
- Miodunka 2004:** Miodunka W. T. red. *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. // *Programy nauczania t.1*, red. Miodunka W.T. Kraków: Universitas, 2004.

- Piotrowska-Rola, Porębska 2023:** Piotrowska-Rola, E., Porębska, M. *Polski jest cool*. Lublin: Studio tEMAt, 2023.
- Prizel-Kania 2022:** Prizel-Kania, A. Wymiary kultur oraz ich wpływ na proces uczenia się oraz komunikację w języku polskim jako obcym. // *Biblioteka LingVariów Glottodydaktyka t. 23*, red. Czerkies T., Prizel-Kania A., *Między wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2022, 59 – 73.
- Seretny, Lipińska 2005:** Seretny, A., Lipińska, E. ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. // *Metodyka Nauczania Języka Polskiego jako Obcego*, t. 3. Kraków: Universitas, 2005.
- Seretny, Lipińska 2006:** Seretny, A., Lipińska, E. Z zagadnień dydaktyki nauczania języka polskiego jako obcego. // *Metodyka Nauczania Języka Polskiego jako Obcego*, t. 4, Kraków: Universitas, 2006.
- Terka 2022:** Terka B. I Chińczykom gramatyka problemy sprawia, czyli o wyzwaniach składniowych (i nie tylko) chińskojęzycznych uczących się języka polskiego jako obcego. // *Biblioteka LingVariów Glottodydaktyka t. 23*, red. Czerkies T., Prizel-Kania A., *Między wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2022, 113 – 132.
- Zarzycka 2018:** Zarzycka G., Indukcyjne nauczanie języków obcych. Krytyczny przegląd koncepcji. // *Polonistyka na początku XXI wieku*, t. V red. Achtełik A., Graboń K., *W kręgu (glotto)dydaktyki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2018, 95 – 111.